

در حاشیه سیاست خارجی

از دوران نهضت ملی تا انقلاب (۱۳۵۹ - ۱۳۲۷)

دکتر عبدالرضا (هریانت) مهدوی

سرشناسه : مهدوی، عبدالرضا هوشنگ، ۱۳۰۹ -
 عنوان و نام‌پدیدآور : در حاشیه سیاست خارجی: از دوران نهضت ملی تا
 انقلاب (۱۳۵۹ - ۱۳۲۷) / عبدالرضا (هوشنگ) مهدوی
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری : ۳۰۴ ج.
 فروست : علوم اجتماعی: ۶۹۶
 شابک : 978-964-511-495-2
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 موضوع : مهدوی، عبدالرضا هوشنگ، ۱۳۰۹ -- خاطرات
 موضوع : ایران -- روابط خارجی -- ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
 موضوع : ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
 رده‌بندی کنگره : DSR ۱۵۲۸/م۸۶د۴
 رده‌بندی دهی : ۹۵۵/۰۸۲۴۰۹۲
 شماره کتابخانه ملی : ۳۱۸۳۱۰۲

هرگونه تکثیر (انواع) بدون مجوز ناشر غیرقانونی است و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده به شماره تلفن‌های ذیل اطلاع دهید.

۹۶
 نشر میزان
 در حاشیه سیاست خارجی
 از دوران نهضت ملی تا انقلاب
 دکتر عبدالرضا (هوشنگ) مهدوی
 ویرایش: مجید ادیب
 چاپ اول: بهار ۱۳۹۳
 شمار: ۵۰۰ نسخه
 قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۴۹۵-۲

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعداز چهارراه سهروردی، خ کاوسی‌فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
 پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار ۹

فصل اول - سالهای نهضت ملی (۱۳۲۷-۱۳۳۰) ۱۱

اثنالذیعه عجمیه؛ سفر شاه به اروپا؛ نطقهای آتشین؛ واقعه ۱۵ بهمن؛ قرارداد الحاقی؛ استوتستر مصدق؛ تجدید انتخابات تهران؛ نخست‌وزیری سپهبد رزم‌آرا؛ انتخابات مجلس شورای ملی؛ دانشگاه؛ ملی‌شدن نفت در سراسر کشور؛ لغو قرارداد نفت جنوب؛ نخست‌وزیری دکتر مصدق؛ پاسخ به مجله اکنومیست؛ خط‌مشی قدرتهای بزرگ در برابر دولت ملی ایران؛ هفت قرن روابط ایران و انگلیس؛ سفر دکتر مصدق به انگلیس؛ واقعه ۱۴ آذر؛ آخرین دیدار با دکتر مصدق.

فصل دوم - سالهای تحصیل در پاریس (۱۳۳۰-۱۳۳۳) ۴۳

وضع دانشجویان ایرانی در فرانسه؛ شرکت در سازمان ملل متحد؛ شب ایران در پاریس؛ ابتهاج چه می‌گوید؟؛ سفر یک نویسنده و مترجم به پاریس؛ تأسیس اتحادیه دانشجویان ایرانی در فرانسه؛ قطع ارز تحصیلی؛ مسافرت به هند؛ دیدار با دکتر حسین فاطمی؛ بحثی درباره رفراندوم و انحلال مجلس؛ وضعی معسر هفدهم در آستانه انحلال چه بود؟؛ کودتای ۲۸ مرداد؛ سیمای تازه‌ای از ایران؛ بحران در فرانسه؛ تهیه رساله دکتری.

فصل سوم - سالهای اقامت در ایران (۱۳۴۰-۱۳۳۴) ۷۷

خدمت در مؤسسه علوم اداری؛ برنده جایزه بهترین کتاب سال؛ اشتغال در دادگستری اصفهان؛ مختصری درباره پیشینه وزارت امور خارجه؛ اوضاع وزارت

امور خارجه در سالهای بعد از کودتا؛ بحران در روابط ایران و شوروی؛ سفر ملکه انگلیس به ایران؛ تحول در اوضاع سیاسی کشور؛ ابتکار نگارنده؛ پیشنهاد مأموریت آلمان.

فصل چهارم - مأموریت در آلمان (۱۳۴۴-۱۳۴۰)..... ۱۰۹

ماجرای پورسرتیپ؛ ورود هیئت اقتصادی؛ سفر به برلین شرقی؛ دیوار برلین؛ اشتغال در سفارت؛ تغییر مأموریت سفیر؛ مسئله کارخانه ذوب آهن؛ سفر کنندی به آلمان و استعفای آدانتر؛ فعالیت دانشجویان توده‌ای؛ قطع روابط ایران و آلمان؛ بلای ایران غیرکاری؛ ماجرای جاسوسی صمصام؛ پایان پیش از موعد مأموریت.

فصل پنجم - مأموریت در فرانسه (۱۳۵۰-۱۳۴۵)..... ۱۳۵

هشدار ساواک؛ پی‌نندگی وزارت اردشیر زاهدی؛ گرفتاریهای کنسولی در پاریس؛ حوادث خنده‌ور؛ سفر به آلمان و فرانسه و جنگ شش روزه؛ مرگ جمال امامی؛ حوادث ماه مه ۱۹۵۰؛ برقراری روابط دوستانه با دانشجویان؛ کنفرانس یونسکو و عضویت بهین؛ استعفای ژنرال دوگل؛ قضیه فراماسونهای وزارت امور خارجه؛ سفارت پاکروان در فرانسه؛ نماینده ساواک؛ تغییر شغل نگارنده؛ سفر به سنگال.

فصل ششم - مأموریت در مصر (۱۳۵۳-۱۳۵۱)..... ۱۶۵

جشنهای تخت جمشید؛ دروغگویی شاه؛ میراث زاهدی در وزارت امور خارجه؛ سرپرستی اداره کارگرینی؛ اوضاع قاهره؛ خروشهای معادی؛ گروه آسیایی؛ سیاست خارجی مصر؛ جنگ اکتبر ۱۹۷۳؛ نقش وابسته نظامی ایران؛ بازی با آتش.

فصل هفتم - مأموریت در ایتالیا (۱۳۵۵-۱۳۵۳)..... ۱۸۹

سرپرست امور کنسولی؛ ماجرای شعبان بی‌مخ؛ دیدار با پادشاه سابق افغانستان؛ کنفرانسه‌های دو هفتگی سفارت؛ کنفرانس فائو؛ سازش تاریخی؛ با «بامبول» رژیم را حفظ می‌کنیم.

فصل هشتم - سبدهی اداره اطلاعات و مطبوعات (۱۳۵۶-۱۳۵۵)..... ۲۰۵

بخشین درگیری؛ حزب رستاخیز؛ دبیر باشگاه وزارت امور خارجه؛ شرکت آمباری در ششم بهمن؛ دومین درگیری؛ کنفرانس سنتو؛ مهمانی سفارت چین؛ رئیس جمهوری ساحل عاج در تهران؛ سفر به اروپای شرقی؛ پیشنهاد مأموریت لندن سبدهی گیری.

فصل نهم - «آخرین مأموریت» (۱۳۵۶-۱۳۵۱)..... ۲۲۵

اوضاع سفارت؛ برنامه صرفه‌جویی؛ آخرین کنفرانس سنتو؛ برنامه فارسی رادیو بی‌بی‌سی؛ برخورد با راجی؛ یک گزافه‌نوی جالب توجه؛ نخستین دوره کارداری؛ صفها مشخص می‌شود؛ سیاست بریتانیا در برابر جنبش انقلابی ملت ایران؛ تشبیه‌های مذبحخانه؛ ضیافت در کاخ با کینه‌های بالیت طرفداران قانون اساسی؛ نهضت ادامه دارد؛ شاهزاده خسیس؛ ناخدایی در سفارت توفانزده را پیش از سرنشینان ترک کرد؛ دومین دوره کارداری؛ اشغال پیش‌نویس کنسولی؛ پیروزی انقلاب و جشن در سفارت؛ دشواریهای پس از انقلاب؛ ایران هم؛ رژیم فاسد شاهنشاهی یا جمهوری اسلامی؟؛ استعفای دکتر سنجابی و نقش او در درگیری روابط دانشجویان اسلامی با سفارت؛ دکتر یزدی وزیر امور خارجه؛ خلیفه پناهندگی شاه به انگلستان؛ ماجرای ایرانشهر و مصاحبه مطبوعاتی حجة الاسلام نوری؛ دیدار با سفیر آمریکا در لندن؛ پایان مأموریت.

پیشگفتار

از پنجاه سال پیش تا کنون شاهد لحظه‌های شادی و اندوه ملت ایران بوده‌ام: شادی در «روم‌های افتخار» ملی شدن صنعت نفت و کوتاه شدن دست بیگانگان از ثروت ملی؛ شادی در هنگام فرار شاه سابق و فروپاشی رژیم پهلوی؛ شادی به هنگام برنده شدن تیم ایران در مسابقه فوتبال استرالیا! ... که مقدمه جنبش ۲ خرداد ۱۳۷۶ بود ... و اندوه در سال‌های پس از کودتای ۲۸ مرداد؛ اندوه در دوران حمله‌های موشکی عراق به شهرهای ایران؛ و اندوه در افسوس که دوران شادی‌ها کوتاه و دوران اندوه‌ها دیرپا بوده است.

نگارنده در این نیم قرن، یکی بود را کم و بیش در محیط دانشگاه و وزارت امور خارجه سپری کرده است. از این روزها خود را به این سال‌ها، یعنی از ۱۳۲۷ که قدم به دانشگاه تهران گذاشت تا روزی که در ۱۳۷۹ افتخار بازنشستگی نایل شد، محدود کرده است. بیشتر این مدت سی و سه سال را ملت ایران گرفتار حکومت دیکتاتوری شاه بود که در شدت عمل، دست کمی از پدرش نداشت و حتی در پاره‌ای موارد سخت‌گیرتر بود.

در فاصله دوازده ساله بین حکومت پدر و پسر، ملت ما با استبداد و کراسی بحرانی برخورداری بود ولی طعم شیرین آزادی و حکومت ملی را به خصوص در دوران حکومت دکتر مصدق چشید. اما پس از کودتای ۲۸ مرداد، یکبار دیگر رژیم دیکتاتوری هر گونه صدای آزادی خواهانه‌ای را در گلو خفه کرد و جلو فعالیت‌های سیاسی و فکری را گرفت. در نتیجه جوانان پرشور را به سوی مقاومت مسلحانه و مردم عادی را به سرک نارضایتی و سپس انقلاب سوق داد.

در سیاست خارجی نیز محمدرضا شاه به سیاست سنتی و دیرینه ایران بر پایه موازنه منفی و بی طرفی پایان بخشید و با شرکت در دسته‌بندی‌های نظامی و قراردادن کشورمان زیر چتر حمایت آمریکا به خیال خود، تکیه‌گاه محکمی ایجاد کرد، غافل از اینکه این گونه اتحادهای مصلحتی اساس استواری ندارد، چنان‌که وقتی جیمی کارتر

تصمیم گرفت دست حمایت خود را از پشت سر او بردارد، در مدتی کوتاه، رژیم به ظاهر نیرومند او فروپاشید و مثل برف آب شد.

باید اذعان کرد که رژیم سابق در سیاست خارجی دستاوردهایی هم داشت که نمی‌توان نادیده گرفت: حل مسالمت‌آمیز مسئله بحرین، استرداد جزایر سه‌گانه واقع در دهانه خلیج فارس، حل مسئله اروندرود با عراق به نفع ایران، برقراری روابط دوستانه و مسالمت‌آمیز با شوروی و بلوک شرق به‌رغم اتحاد با غرب ...

«در حاشیه سیاست خارجی»، داستان فعالیت‌های سیاسی نگارنده را در دوران دانشجویی و سپس مشاهدات عینی او را طی بیست و دو سال خدمت در وزارت امور خارجه شرح می‌دهد. البته خودم را به هیچ‌وجه در زمره دولتمردانی نمی‌دانم که در دوره سلطه سردرگمی و بازنشستگی به نوشتن خاطرات به قصد دفاع از خویشتن می‌پردازم. من در محضر هرگونه رویدادهای سیاسی قلمداد می‌کنم. غرض از نوشتن این کتاب، آشنایی با ایران پس از انقلاب با گوشه‌هایی از تاریخ معاصر است که تا کنون از دیدگاه پنهان مانده است. به نژة اوضاع درونی وزارت امور خارجه و سفارتخانه‌های ایران در سال‌های پیش از انقلاب که برای بسیاری ناشناخته است.

وظیفه خود می‌دانم از راهی برای توصیه‌های دوستان عزیز که در تألیف این کتاب به من یاری داده‌اند سپاسگزاری کنم: دکتر جعفر ندیم، دکتر داوود باوند، کاوه بیات، دکتر احمد شهما و دکتر حسین مهدوی. همچنین از همسر من به خاطر یادآوری پاره‌ای از رویدادهای فراموش‌شده صمیمانه تشکر می‌کنم. بدون یاری و همکاری آنان هرگز این کتاب به صورت کنونی منتشر نمی‌شد.

حتی المقدور کوشیده‌ام از حب و بغض‌های شخصی پرهیز کنم و به‌جز حقیقت و همه حقیقت چیزی ننویسم، اگرچه به مذاق بعضی‌ها خوش نیاید. بدانرا که این خدمت ناچیز به روشن‌شدن گوشه‌هایی از تاریخ معاصر کمک کند و مورد نظر اهل نظر قرار گیرد.

عبدالرضا هوشنگ مهدوی